

Андрій ЧУЙ

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

Образ коханої в любовній ліриці Спиридона Черкасенка

Ім'я письменника і народного вчителя Спиридона Черкасенка в радянські часи було викреслене з літературного процесу й заборонене в Україні ще на початку 1920-х рр. Його творчість почали вивчати тільки після проголошення незалежності України.

У поетичній спадщині автора є твори пейзажної, інтимної, громадянської лірики, для яких характерна мелодійність, закоханість у народну пісню, легкість поетичних форм.

На сьогодні існує не так багато ґрунтовних досліджень літературної спадщини С. Черкасенка: передмови О. Мишанича¹ та О. Бабишкіна² до впорядкованих ними зібрань творів письменника, дисертація Г. Калантаєвської³ та монографія В. Школи⁴. Ряд статей у періодиці (В. Бойченко, Т. Жицька, Л. Чижова, Н. Антонець, Ю. Оришака та ін.) присвячено переважно громадянській ліриці та драматургії митця, тоді як власне любовна лірика досі залишається майже недослідженою.

Таким чином назріла актуальна потреба ґрунтовного вивчення любовної лірики С. Черкасенка.

Мета статті: проаналізувати художні особливості образу коханої жінки ліричного героя.

---

¹ О. Мишанич, *В безмежжі зим і чужини... (Повернення Спиридона Черкасенка)* [в:] С. Черкасенко, *Твори в 2 т., т. 1, Поезія. Драматичні твори*, Київ 1991, с. 5–42.

² О. Бабишкін, *Спиридон Черкасенко в колі поетів-сучасників* [в:] С. Черкасенко, *Поезії*, Київ 1990, с. 5–35.

³ Г. Калантаєвська, *Творчість Спиридона Черкасенка 1907–1936 рр. у контексті доби (літературознавство, публіцистика, „мала” проза й сатира)*, Київ 1996.

⁴ В. Школа, *Драматургія Спиридона Черкасенка (еволюція індивідуального стилю)*, Київ 2001.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) відтворити портрет ліричної героїні;
- 2) розкрити образи та асоціації, з нею пов'язані;
- 3) виявити домінантні риси характеру образу коханої жінки.

Методологія дослідження передбачає застосування цілісно-системного, контекстуального, ідейно-естетичного та психологічного аналізу віршів.

Центральним образом любовної лірики С. Черкасенка є образ коханої дівчини незвичайної, навіть божественної вроди.

У поезії *Зустріч* із циклу *Кохання недоплетений вінок* віднаходимо певні образні характеристики коханої ліричного героя. Це – жінка із блакитними очима „неземної краси”, яка „непевною ходою” виходить на побачення до чоловіка у „заснулий мрійний сад”. Красуня постає в очах закоханого чоловіка юною богинею, якій він молиться, даруючи своє життя:

На поклик твій, захований і довгожданий,
Душа полинула на крилах раювання...
До ніг тобі поклав я серце — твій трофей;
Моливсь тобі, як ти шептала: “Мій коханий...”
Мовчала ніч, благословляючи признання,
Над щастям десь ридав у співах соловей⁵

Образ серця як центру емоційного життя закоханої людини, орієнтація на її внутрішній світ зближує поезію С. Черкасенка з філософією кордоцентризму. Ніч виступає персоніфікованим, хоч і німим свідком зізнань. Спокійне, розмірене дихання сплячої природи співзвучне з романтичним настроєм чоловіка. Тишу порушує лише соловей, що плаче і сміється від щастя. Його спів звучить в поезії рефреном. Загальна атмосфера спочатку трепетного чекання, а потім замилювання вродливицею й цілковите абстрагування „од життя” і “од людей”, повне зосередження на погляді й словах найбажанішої в світі жінки перетворює пахучий сад у справжній храм кохання. На рівні образності тут відчутний перегук із поезією Олександра Олеся *Чари ночі*⁶.

У вірші із промовистою назвою *Finis* вплив коханої на ліричного героя переданий метафорично: погляд жінки розпалює вогонь у його грудях і здимає „бурі мрій”. Портрет „богині” доповнюють „уста рожеві”. Головний акцент в її образі знову переноситься на очі. Численні епітети допомагають зрозуміти, наскільки дорогою і жаданою була для нього дівчина:

⁵ С. Черкасенко, *Op. cit.* с. 74.

⁶ Олександр Олесь, *Твори в 2 т., т. 1, Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира*, Київ 1990, с. 64.

„Ще муки дай! ще влий отрути...
Замість образ,
Із уст рожевих дай почути
“Люблю” — ще раз, останній раз...
Єдиний погляд із очей коханих —
Фальшивий хай, лукавий,
Але... любовний і ласкавий...
Тебе, мов старець, я прошу...”⁷

Проте тепер його богиня холодна та байдужа, і на лиці її „ні відгуку, ні спочуття”. Деталі портрета ліричного героя („печать вмирання на обличчі”, „печать утоми й забуття”) розкривають весь трагізм ситуації. Розуміючи, що повернути кохану він уже не зможе, а біль втрати навряд чи колись мине, чоловік випрошує для себе останню краплинку щастя – прощальний погляд жінки, що була сенсом його життя. У поезії простежуються ремінісценції з вірша І. Франка *Чого являєшся мені...*⁸ (зокрема, художнє втілення мотиву нерозділеного кохання).

Не надто переймається чоловіковими муками чекання його обраниця у циклі поезій *Серенади*. На передньому плані тут – образ змученого серця ліричного героя. Всі пісні кохання, всі палкі заклики хоча б виглянути у вікно залишилися непочутими, не зворушив її навіть болючий „крик благання”, „крик одчаю” та „конання”. Світанок приніс крах надій, які подарувала ніч. Ліричний герой розуміє, що кохана просто не хотіла його чути. Наслідки її безтурботної байдужості у повній мірі передають метафори та порівняння заключної частини серенади III:

„Ущухло все... А я... о, серце бідне!
Твій давній сум, як похоронний дзвін,
Ридає знов... А ніч од жаху блідне,
Що день іде, що недалеко він.
Сполохані в кущах сховались тіні,
Погасли зір засмучені вогні,
Поволі гинуть привиди нічні,
І все тремтить передчуттям одміни”⁹

У поезії *3 квіток рожевих* (цикл *Романси*) юна красуня у вінку нагадує ліричному герою пишну квітку, а її „дзвінкий, веселий сміх” будить і річку, і гай. Барвистий вінок на голові дівчини – прообраз щасливої долі, у той час

⁷ С. Черкасенко, *Ор. cit.*, с. 75–76.

⁸ І. Франко, *Твори в 50 т.*, т. 2, Київ 1976, с. 147.

⁹ С. Черкасенко, *Ор. cit.*, с. 80.

як терновий – символ важких життєвих випробувань, від яких чоловік просить Бога її вберегти:

„Моя кохана, дай же біг,
Щоб і життя тебе квітчало
Вінками щастя і утіх,

Щоб ся голівонька удала,
Замість квіток запашних,
Ніколи терну не зазнала!..”¹⁰

Квінтесенцією образу коханої жінки знову стають її очі, що світяться від щастя, а тому нагадують зорі – сяючі очі небесні. Так у поезії С. Черкасенка знайшов своє продовження улюблений народнопоетичний образ очей-зірок – втілення неземної краси очей людських.

Милуючись весняним килимом із різнобарвних квітів, ліричний герой наголює жінці, що „з тих квітів найпишніші / Васильки твоїх очей”, а „Рожі ж уст твоїх палкіше / Млості зоряних ночей!..” (*Квіти*¹¹), адже вона – його ідеал краси. Можливо, саме цей “квітковий паралелізм” знайшов своє продовження в поезії В. Сосюри *Васильки*¹².

Не завжди кохана ліричного героя весела й життєрадісна. Буває, у серце дівчини закрадається смуток, і коли світло на її обличчі гасне під тягарем “печалі-отрути”, ридають уже два серця (персоніфіковані образи закоханих), адже чоловік не може залишатися незворушним, коли з очей його „зорі” котяться сльози, тому перебирає на себе її страждання:

„Хотів я у серце твоє зазирнути —
Чому невеселе?
Багато там, зоре, печалі-отрути,
Багато, ой леле!

Назустріч твому й моє заридало
Так гірко і тяжко...
Пожуримось вкупі, щоб легше нам стало,
Бо важко, ой важко!”
(*Хотів я у серце*)¹³

¹⁰ *Ibidem*, с. 83.

¹¹ *Ibidem*, с. 84.

¹² В. Сосюра, *Вибрані твори в 2 т.*, т. 1, *Поетичні твори*, Київ 2000, с. 305.

¹³ С. Черкасенко, *Ор. cit.*, с. 85.

Поезія *Ранком* із циклу *Настрої* малює досить безрадісний пейзаж – „похмурий листопад”, коли кожного ранку замість привітного і теплого сонця – лише вітер, дощ і туман. Дуже контрастним на цьому фоні виступає образ коханої, адже вона сміється і співає, ніби надворі весна. Чоловік по-доброму заздрить життєрадісності й безтурботності молодого серця, і водночас дивується вмінню дівчини знаходити привід для веселощів у такий негожий день. Проте секрет хорошого настрою ліричної героїні дуже простий: коли жінка закохана, в її серці завжди панує весна:

„Ранком вийшла ти в садочок:
Вітер, дощ з імлою...
Ти ж співаєш і смієшся,
Ніби вдень весною.
.....
О, мій друже! Хай похмурий
Листопад лютує,
В кого ж серце молодєє —
Травень там панує!”
(*Ранком*)¹⁴

Молодість, весна, кохання – поняття асоціативно близькі. Тому образ закоханої жінки, зокрема її піднесений душевний стан, найчастіше пов’язується саме з весняною порою.

Дружині С. Черкасенка присвячений цикл *Мій коханій Жені*. У першій же поезії циклу (*За що люблю*) дізнаємося, що думки про милу серцю жінку ніколи не залишали ліричного героя. Її світлий образ, наче ангел-охоронець, силою своєї любові „настирно кликав” чоловіка до життя й допомагав йому перемагати власні болі і страждання. Автор із гордістю заявляє, що любить жінку найперше за її не по-жіночому сильний характер, за те, що вона вміла з посмішкою йти крізь колючі терни життя:

„І я люблю тебе, дитя,
Не палом дикого кохання:
В тобі люблю твої страждання,
Покриті флером забуття,
Й за сміхом сховані... ридання...”¹⁵

Сакральності образу коханої додає терновий вінок на її „білосніжному чолі”, скроплений „праведною кров’ю”. Вінок, який був символом життєвих

¹⁴ *Ibidem*, с. 49.

¹⁵ *Ibidem*, с. 118.

випробувань (поезія *3 квіток рожевих*¹⁶), у цьому вірші поглиблює своє смислове навантаження і стає знаком драматизму особистого життя, символом мук і страждань праведної жінки. Вимальовується майже біблійний персонаж – втілення чистоти, скромності та жертвності. Проте, незважаючи на сльози та скорботу в її очах, вона не втратила своєї вражаючої краси.

Любить чоловік свою обраницю й за те, що вона на нього схожа – така ж таємнича, мрійлива, пристрасна та сповнена палких бажань, а все тому, що так само, як і він, до безтями закохана. Об'єднує молоду пару і віра в їхнє спільне щасливе майбутнє, в те, що минуть часи „розбитих мрій”, а „сни рожеві” обов'язково збудуться. Передати надсильні почуття ліричних героїв може тільки метафора:

„Пересторогам навпаки
Ми бачим знову сон рожевий —
І стиск коханої руки,
І поцілунків жар огневий...

Ти любиш, як і я... Й твоя
Душа в барвистих мріях тане.
Але... як серце щастям п'яне,
Чи ти ридала так, як я?!.”¹⁷

Прикінцеве питання, очевидно, є риторичним, адже настільки схожі й близькі душею люди навряд чи відрізнялися б у проявах своїх емоцій.

Поезія *Покора* з цього ж циклу є, по суті, розгорнутим метафоричним порівнянням, що побудоване на контрастах і покликане передати неземну вроду коханої. Усмішка, погляд і поцілунок – ось що полонило серце чоловіка. Простежуємо у вірші й еротичні мотиви: пестоші і ласки із улюбленицею – найпалкіше бажання ліричного героя. Традиційно для поезій С. Черкасенка, з красою жінки може зрівнятися тільки краса розкішної природи:

„Твій усміх — то усміх мінливий зорі
У темряві ночі,
Що в мрійно-яскравій привабливій грі
Плете, як мережу, сни дивні, урочі.

Твій погляд — то сонця рожевого блиск
У сивій млі ранку,
Що нагло розвіє снищ-привидів тиск,
Перерве їх довгу нічну колисанку.

¹⁶ *Ibidem*, с. 83.

¹⁷ *Ibidem*, с. 119.

А твій поцілунок — то щастя жало
Солодке, отрутне,—
Цілуй же без ліку, що б там не було!
Цілуй, моє щастя жагуче, могутнє!”¹⁸

Проте жінка причарувала ліричного героя не лише своєю вродою – вона також мала ніжне і чутливе серце, в якому пишно цвіли квіти кохання і виливалися в пісні, бо ті квіти – це щирі почуття, які неможливо втримати в собі:

„Звій сльозу з очей-зірок —
В ній кохання згуба...
Заплети пісень вінок
Із рясних своїх квіток —
Квітів серця, любя!”
(*Звій сльозу*)¹⁹

Іншими образами поезії *Звій сльозу*, що увиразнюють портрет жінки, є фольклорні образи очей-зірок та ясного сонечка – власне коханої. Квітує серце, очі-зорі та ясне сонце – це „маленькі частинки великого щастя” ліричного героя, яке він образно називає своїм „чарівним, тихим раєм”. Рефреном звучить думка: кохана повинна вміти пробачати і стримувати гнів, тоді вони обоє будуть щасливі в їхньому раю.

У поезії *Чи знов тебе я пригорну* – автобіографічний мотив туги чоловіка за „любим” та „дорогим” йому образом, навіяний вимушеною розлукою С. Черкасенка з дружиною. Без коханої, без її поцілунків та обіймів чоловіку холодно й самотньо. В уяві збентеженого ліричного героя дівчина асоціюється зі світлими й теплими образами „чарівної весни” й „ранкової зірничі”. Поряд із обраницею він відчуває себе, як у раю, адже вона і є його раєм – джерелом омріяного щастя, душевного спокою і найвищої насолоди. Саме тому розлука з коханою для чоловіка рівнозначна смерті, без неї його серце охолоне і „засне навіки”. Єдине бажання ліричного героя – бути поряд із красунею і дарувати їй свою любов:

„Чи знов тебе я пригорну,
Чи обійму, чи поцілую —
Мою чарівну весну
Мою зірничю ранкову?..

Душа стомилася з нудьги,
Палає серденько коханням,

¹⁸ *Ibidem*, с. 120.

¹⁹ *Ibidem*, с. 121.

І образ любий, дорогий
Хвилює, вабить раюванням...”²⁰

У циклі *Усміх міста (П'яні ритми)* віднаходимо романтичний образ прекрасної незнайомки („панночки в білому”), що завдяки творчості О. Блока постав як своєрідна літературна традиція, втілення довершеної жіночності. Своєю красою дівчина зворушила „зотліле” серце ліричного героя, очевидно, нагадавши йому про минулу любов. „Світлість” образу панночки підкреслюють практично всі деталі її портрету: в очах – „усміх неба ясного”, на вустах – „ранок рожевий, привітний”, та й сама вона в білому вбранні (можливо, не випадково, адже білий колір – символ чистоти й невинності, колір ангелів, святих) стає схожою на граційну хмаринку, що радує око і дарує „щастя безмежне” усім, хто її зобачить. Центральне місце в образі прекрасної дами знову відводиться її очам та вустам:

„— Панночко, панночко в білому!
Линеш назустріч ти серденьку милому?
Біла, як хмариночка,
Плинеш у юрбі...
Стій! одна хвилиночка —
Щось скажу тобі!

Неба ясного усміх досвітній
В твоїх очах,
Ранок рожевий, ранок привітний
В твоїх устах.
Радість безхмарну, щастя безмежне
Несеш для всіх...”
(Панночко, панночко в білому!)²¹

Така краса здатна зцілити розбите серце чоловіка, тому він із надією просить у прекрасної незнайомки, щоб вона вислухала його тривожні думки, заспокоїла неспокійну душу і „серце бентежне”.

Чимало рядків замилювання коханою, які деталізують її портрет, знаходимо у циклі *Омани*. Голубкою називає ліричний герой свою кохану в поезії *На горах*. Символічність цього образу у С. Черкасенка не випадкова. Така інтерпретація – наслідок впливу поезиї народних пісень, у яких голуби здавна вважались романтичними і зворушливими символами кохання й вірності, а голубка зокрема – символом вірної і люблячої дружини. „Голуб – символ кохання у різних його

²⁰ *Ibidem*, с. 122.

²¹ *Ibidem*, с. 93.

виявах”, – наголошує український дослідник М. Костомаров у праці *Слов’янська міфологія*²². Також автор залишився послідовним і вірним народнопоетичній традиції у головних аспектах жіночої краси – очах та вустах:

„Ще раз, любко,
Дай, голубко,
Впитись в очі і уста!..
– Що, коханий?..
– Ввесь я п’яний,
Мріє... казко золота!”²³

Такої краси жінка – мрія ліричного героя, і поряд із нею він готовий летіти „на крилах мрій” у „край незнаний, чарівний”, в свою щасливу казку.

Ліричний герой із надією шукатиме зустрічі з красунею, перед якою провинився, проситиме прощення та ласки. Адже він ніколи не зможе забути її пристрасні обійми, його знову і знову вабитимуть глибокі „очі-криниці” та палкі „уста-коралі”. Прекрасний образ дівчини в поезії „Дай руку знов... забути я не в силі” вималюваний через метафоричне перенесення рис реальних предметів на риси обличчя коханої:

„Дай руку знов... забути я не в силі
Твоїх обіймів міць –
Так надять знов ще не забуті хвилі
І глиб твоїх очей-криниць!..
.....
Дай руку знов... одкинь гризоти-жалі,
Ласкаво глянь з-під вій
І повних уст своїх палкі коралі
Мені назустріч знов одкрий!”²⁴

Про обережність та сором’язливість ідеальної жінки дізнаємося з поезії *В полоні*. Ліричному герою вдається „вполювати” „дику сарну”. І хоч чоловікові не просто втримати красуню, він усе ж сподівається, що „ланцюг з квіток нев’ялих” (нев’яучі квіти – натяк на вічність почуття кохання) зможе зламати опір його „зухвалим бажанням”. Образи полохливої сарни та мисливця зі стрілами передають всю гостроту відчуттів, дозволяють краще зрозуміти характер героїв любовної драми:

²² М. Костомаров, *Слов’янська міфологія: вибрані праці з фольклористики й літературознавства*, Київ 1994, с. 88.

²³ С. Черкасенко, *Op. cit.*, с. 273.

²⁴ *Ibidem*, с. 275.

„Я підкорив тебе своїм коханням,
О полохлива, дика сарно!
Не викликай же давнього зітханням,
Коли тепер так гарно!

У пущах життєвих тебе уздріли
Зненацька очі соколині:
Не зрадили мене їх гострі стріли:
Моя, моя ти нині!

До серця ланцюгом з квіток нев'ялих
Тебе припнув я, дика сарно,—
Даруй огонь бажань моїх зухвалих
І не змагайся — марно!..”²⁵

У об'єкта кохання зазвичай одне ім'я, але зате безліч його метафоричних назв, семантика яких розкриває той образ дівчини, який закарбувався у серці ліричного героя. В поезії *Серенада* пісня кохання з надією на відгук летиться для „ніжної квітки”, „любої пташки”, „ясної зорі”. Метафоричні звертання до жінки не деталізують її портрет, але дають недвозначно зрозуміти, що образ цей безумовно прекрасний, і єдине бажання закоханого чоловіка — бути поряд цілу ніч, „вплітаючи” в її сон свої пісні:

„Я так любив тебе, о квітко,
Що кожне слово і зітхання
Переливаю в спів кохання,
О ніжна квітко!
.....
Не розбуджу тебе, о зоре!..
Лиш серце буде до світанку
Тобі співати колисанку,
О ясна зоре!”²⁶

Мовчазна ніч, мрійливий сад, тихий сон, співоче серце закоханого чоловіка — повноправні персонажі поезії, що формують інтимну атмосферу твору і віддзеркалюють настрої ліричного героя.

Сонце — головне джерело світла й тепла, від нього залежить усе в природі, а отже й сама людина, її життя. У міфологічному світогляді сонце завжди вважали святим, тому те, що жадана жінка часто уявлялася чоловіку саме в образі

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem*, с. 275–276.

сонця – не випадковість, а творче продовження фольклорної традиції. Поезія *Ранком осіннім* розкриває причини таких образних асоціацій: її личко сяє, посмішка по-літньому гаряча, але ласкава, а ще вона приносить радість кожного ранку і своїм світлим ликом проганяє геть „зрадливі омани”. Кожна строфа вірша побудована на паралелізмі, а твердження „Ти – моє сонце, кохана...” звучить рефреном:

„Ти – моє сонце, кохана, –
І тікають тумани зрадливих оман
Геть від тебе в безмір’я.
.....
Ти – моє сонце, кохана, –
Самоцвітами сліз сяє личко твоє
І твій усміх ласкавий”²⁷

Схожий образ дівчини вимальовується і в поезії *Мій ранок*. Настрій і колористика вірша тісно пов’язані зі сприйняттям коханої: золоті коси, срібний сміх, трояндові уста, шовкова шкіра, море квітів і сльози щастя. Трепетне бажання чоловіка – дотягнутися до його „осяйної мрії”, відчути її запах і смак, поринути в свій власний рай:

„В проміннях-косах золотих
Впурхнула ти із сонцем ранку
У мій pokій:
Зарокотав твій срібний сміх,
Збудив похмурою мовчанку
В душі моїй.

О, нахили троянди уст,
Розквітлих квітами бажання!
Торкнутись дай
До лиць твоїх шовкових хуст
І в щасті близького стрівання
Відчути рай...”²⁸

Таким чином бачимо, що любов чоловіка проявляється, насамперед, у бажанні сповна насолодитися красою жінки. Прикметно, що юна вродливиця своєю легкою ходою нагадала героєві пташку, хоча цей образ має не лише метафоричне, а й фольклорне підґрунтя. Всю силу почуттів ліричного героя сконцентрувала

²⁷ *Ibidem*, с. 278.

²⁸ *Ibidem*, с. 277.

в собі персоніфікація останньої строфи вірша: „Душа ж, схвильована до дна, / Ридає в щасті, щастям п'яна, / В ясних сльозах”.

У циклі *3 пісень кохання (На старі мотиви)* нам відкривається інша, „темна” сторона обраниці ліричного героя. На контрасті побудоване сприйняття внутрішнього світу жінки закоханим у неї чоловіком та тими, кому вона байдужа. Коли об'єкт пристрасті близько, чоловік бачить лише її вроду, закриваючи очі на все інше:

„Всі кажуть, що вдача її неспокоїна,
Що серця у неї нема,
Душа ж до лихого занадто вже рветься,
До доброго ж — зовсім німа.

Спасибі вам, друзі, за пересторогу,
Та маю гадки я свої:
Навіщо шукати непевну дорогу
У душу й до серця її?..

Нехай небезпечні вони і зрадливі,
Зорить мені інша мета:
Поринути в очі її мерехтливі,
Вп'ястись у вишневі уста!..”
(*Всі кажуть, що вдача її неспокоїна*)²⁹

Вишукані означення (зокрема, епітети „мерехтливі очі”, „п'янки вуста”) акцентують увагу на рисах обличчя дівчини, оминаючи, наприклад, особливості її фігури. Зміщення уваги на очі і вуста ліричної героїні є характерною особливістю її портретування, що свідчить про народнопоетичну естетику образу жінки в поезіях автора.

Отже, в любовній ліриці С. Черкасенка вимальовується яскравий портрет коханої – жінки-звабниці неземної краси, що виступає в образі пишної квітки, яка милує око; чарівної весни, яка пробуджує найніжніші почуття; прекрасної незнайомки, яка заспокоює серце і душу; ангела-охоронця, що не дає упасти; пташки, що неждано впурхнула в життя чоловіка; голубки, що вірно любить; дикої сарни, яку важко вполювати і ще важче приборкати; ясної зорі й сяючого сонця, що ведуть за собою крізь терни і морок життя. Найсильнішими ж образами-втіленнями коханої жінки є абсолютно ідеалізовані образи земної богині, якій поклоняється ліричний герой, та жінки із закривавленим терновим вінком на чолі – втілення чистоти, скромності та жертвності.

²⁹ *Ibidem*, с. 325.

Іншими образами, які наповнюють любовну лірику чуттєвістю та романтичністю, є найперше персоніфіковані природні об'єкти і явища – мовчазна ніч – свідок всіх любовних драм та перипетій, „заснулий мрійний сад”, його незмінний мешканець – співець кохання соловей, живі нічні вогні та тіні, що зникають зі світанком, річка і гай, що просинаються з весною, а також образи закоханого (рідше – змученого, ридаючого) серця і душі, що „щастям п'яна”. Пейзаж у такій ліриці – не просто тло, а теж діючий персонаж, який перебуває в цілковитій залежності від настрою ліричного героя.

Зовнішність коханої жінки детально не описана, наявні тільки окремі штрихи до портрета: стрункий стан, шовкова шкіра, золоті коси, блакитні очі „неземної краси”, схожі то на квіти, то на зорі, рожеві вуста, які відкривають шлях до раю. Саме очам та вустам юної чарівниці автор приділяє найбільше уваги. Найтиповіший для С. Черкасенка спосіб відображення вроди дівчини – порівняння її краси з красою розкішної природи.

Характер у головної героїні непростий: з однієї сторони – вона скромна, обережна, несмілива, навіть трошки боязка, і водночас весела й безтурботна, має ніжне та чутливе серце, вміє любити і може зігріти чоловіка у пристрасних обіймах; з іншої – холодна та байдужа, незворушна до почуттів закоханого, інколи печальна і заплакана, але не по-жіночому сильна та рішуча.

ЛІТЕРАТУРА

- Бабишкін О., *Спиридон Черкасенко в колі поетів-сучасників* [в:] С. Черкасенко, *Поезії*, Київ 1990.
- Калантаєвська Г., *Творчість Спиридона Черкасенка 1907–1936 рр. у контексті доби (літературознавство, публіцистика, „мала” проза й сатира)*, Київ 1996.
- Костомаров М., *Слов'янська міфологія : вибрані праці з фольклористики й літературознавства*, Київ 1994.
- Мишанич О., *В безмежжі зим і чужини... (Повернення Спиридона Черкасенка)* [в:] С. Черкасенко, *Твори в 2 т., т. 1, Поезія. Драматичні твори*, Київ 1991.
- Олесь Олександр, *Чари ночі* [в:] Idem, *Твори в 2 т., т. 1*, Київ 1990.
- Сосюра В., *Васильки* [в:] Idem, *Вибрані твори в 2 т., т. 1*, Київ 2000.
- Франко І., *Чого являється мені...* [в:] Idem, *Твори в 50 т., т. 2*, Київ 1976.
- Черкасенко С., *Твори в 2 т., т. 1, Поезія. Драматичні твори*, Київ 1991.
- Школа В., *Драматургія Спиридона Черкасенка (еволюція індивідуального стилю)*, Київ 2001.

На матеріалі вибраних поезій Спиридона Черкасенка з циклів *Кохання недоплетений вінок*, *Серенади*, *Романси*, *Настрої*, *Моїй коханій Жені*, *Усміх міста (П'яні ритми)*, *Омани*, *З пісень кохання (На старі мотиви)* всебічно досліджено образ коханої жінки ліричного героя. Зокрема, з'ясовано особливості відтворення її зовнішності:

змалювання портрету окремими штрихами з основним акцентом на очі та уста, зіставлення її краси з красою природи. Виявлено домінуючі риси характеру коханої жінки – мінливого, але не по-жіночому сильного. Розкрито значення образів-утілень коханої жінки та персоніфікованих образів-персонажів, що стали свідками та співучасниками любовної драми. Показано, що пейзаж – не просто тло, а діючий персонаж, який перебуває у цілковитій залежності від настрою ліричного героя.

Ключові слова: любовна лірика, портрет, ліричний герой, образ-символ, образ коханої жінки, персоніфікація.

BELOVED WOMAN'S CHARACTER IN SPYRIDON CHERKASENKO'S LOVE LYRIC

This article focuses on the character of a lyrical hero's beloved woman. The present study analyzes the features of her appearance and character. It reveals the fact that the author presents only some single details of the portrait with the main focus on the woman's eyes and lips. To expand the portrait, the author compares her beauty with the beauty of nature. We learn that the character of the beloved woman is changeful but, at the same time, strong and attractive for the lyrical hero. A research shows the meaning of a number of associative images in which the girl appears to the loving man. A little less attention is paid to other personified characters who are witnesses and accomplices of the love stories. The author of this article concludes that landscape is not a mere background, but also an important acting character, utterly depending on the lyrical hero's mood.

Key words: love lyric, lyrical hero, portrait, literary character, personification, character of the beloved woman.

zgłoszenie artykułu: 30.06.2017 r.
przyjęcie artykułu do druku: 10.01.2018 r.